

TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLILIK RISKINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH

G'iyesiddinov Sayfuddin Sirojiddinovich

*"Octobank" AJ Amaliyot boshqarmasi Korporativ kreditlarni
monitoringi bo'limi 2 toifali mutaxassisi*

Hazratqulov Rasuljon Baxtiyorovich

*"Octobank" AJning Korporativ kreditlash va monitoring
deportamenti direktori*

Annotatsiya: Likvidlik risklarini boshqarish tijorat banklari ichida muhim vazifa bo'lib, moliya institutlarining qisqa muddatli majburiyatlarini bajarishini va bozorning noqulay sharoitlarida barqarorlikni saqlashini ta'minlaydi. Ushbu maqola me'yoriy asoslarga, zamonaviy xatarlarni boshqarish amaliyotiga va ilg'or moliyaviy modellarga e'tibor qaratib, likvidlik xavfini boshqarishni takomillashtirish strategiyasi va usullarini o'rganadi. Muhokamaning asosiy yo'nalishlari orasida stress testlari, likvidlik tamponlari va likvidlik xavfini nazorat qilishni kuchaytirishda raqamli innovatsiyalarning roli mavjud. Ushbu hujjat banklar uchun likvidlik xavfini boshqarish bo'yicha yanada qat'iy yondashuvni qo'llash uchun amaliy tushunchalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Likvidlik xavfi, tijorat banklari, xatarlarni boshqarish, likvidlik tamponlari, stress sinovlari, normativ-huquqiy baza, moliyaviy barqarorlik, raqamli innovatsiyalar.

Likvidlik xavfi bankning qabul qilinishi mumkin bo'lmagan yo'qotishlarsiz moliyaviy majburiyatlarini bajara olmasligi potentsialidir. Ushbu xavf aktivlar va passivlarning muddati profilidagi nomuvofiqlik, omonatchilar tomonidan to'satdan olib qo'yilishi yoki aktivlarni tezda naqd pulga aylantira olmaslikdan kelib chiqishi mumkin. Tijorat banklarida likvidlik xavfini boshqarish juda muhimdir, chunki bunday qilmaslik katta moliyaviy qiyinchiliklarga, obro'ga zarar etkazishga va hatto to'lovga qodir emasligiga olib kelishi mumkin. Ushbu hujjat likvidlik risklarini boshqarishning muhim tarkibiy qismlarini o'rganishga va tijorat banklarida uning samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni taklif qilishga qaratilgan.

Tijorat banklarida likvidlik risklarini boshqarishni takomillashtirish ularning qisqa muddatli majburiyatlarni bajarishi va sezilarli uzilishlarsiz operatsiyalarni davom ettirishi uchun juda muhimdir. Likvidlik xavfini boshqarishni yaxshilash uchun banklar qabul qilishi mumkin bo'lgan bir nechta strategiyalar:

Likvidlikni Nazorat Qilish Vositalarini Takomillashtirish

- Real vaqtda likvidlikni kuzatish: aniq va dolzarb ma'lumotlarni taqdim etish uchun Real vaqt rejimida likvidlik pozitsiyalarini kuzatuvchi tizimlarni joriy etish.

- Likvidlikni qoplash koeffitsienti (LCR) boshqaruvi: naqd pulga osongina aylantirilishi mumkin bo'lgan yuqori sifatli likvid aktivlarni (HQLA) kuzatib borish orqali me'yoriy talablarga muvofiqligini ta'minlash.

- Likvidlik Stress testi: potentsial likvidlik shtammlarini tushunish uchun turli xil salbiy stsenariylar (bozordagi uzilishlar, kreditlarni pasaytirish) bo'yicha muntazam

stress testlarini o'tkazing.

Moliyalashtirish Manbalarini Diversifikatsiya Qilish

- Moliyalashtirish bazasini kengaytirish: chakana depozitlar, banklararo kreditlar yoki kapital bozorlari kabi diversifikatsiyalangan manbalarga tayanish likvidlik xavfini kamaytirishi mumkin.

- Shartli moliyalashtirish rejaları: Markaziy bank qarz olish ob'ektlari yoki foydalanilmagan kredit liniyalari kabi muqobil moliyalashtirish manbalariga ega bo'lgan favqulodda vaziyatlar rejalarini ishlab chiqish.

Aktiv-passivlarni boshqarishni takomillashtirish (ALM)

- Aktivlarning likvidligi: bank aktivlari portfelining bir qismi yuqori likvidli ekanligiga ishonch hosil qiling, masalan, qisqa muddatli davlat obligatsiyalari, bu narxlarni sezilarli darajada yo'qotmasdan tezda tugatilishi mumkin.

- Yetuklik nomuvofiqligini boshqarish: pul oqimi bilan bog'liq muammolarga duch kelish xavfini kamaytirish uchun qisqa muddatli majburiyatlar va uzoq muddatli aktivlar o'rtasidagi bo'shliqlarni kamaytirish.

Boshqaruv va xavf madaniyatini mustahkamlash

- Likvidlik xavfi bo'yicha maxsus qo'mitalar: likvidlik xavfiga e'tibor qaratish uchun risklarni boshqarish doirasida ixtisoslashgan qo'mitalarni tashkil etish, bu uning ustuvorligini ta'minlash.

- Aniq likvidlik xavfi siyosati: barcha xodimlar likvidlik xavfi siyosatini tushunishlarini va likvidlik buferlarini saqlash muhimligiga o'rgatishlarini ta'minlash.

Muntazam Likvidlik Hisoboti

- Ichki va tashqi hisobot: ichki boshqaruv va nazorat organlariga muntazam likvidlik hisobotlarini etkazib beradigan mustahkam hisobot tizimini ishlab chiqish. Bu shaffoflikni oshiradi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarga tezroq javob berishga imkon beradi.

- Normativ muvofiqlik: likvidlik xavfini boshqarishni ta'kidlaydigan Bazel III standartlari kabi milliy va xalqaro likvidlik qoidalariga rioya qiling.

Naqd Pul Boshqaruvini Optimallashtirish

- Markazlashtirilgan naqd pul boshqaruvi: umumiy likvidlik holatini optimallashtirish uchun barcha filiallar va filiallarda markazlashtirilgan naqd pul boshqaruvini amalga oshirish.

- Operatsion likvidlik buferlari: bankning uzoq muddatli pozitsiyasini ta'kidlamasdan kutilmagan chiqishlarni qoplash uchun kundalik operatsiyalar uchun likvidlik buferini saqlang.

Ilg'or Texnologiyalardan Foydalanish

- AI va Data Analytics: tarixiy ma'lumotlar va bozor tendentsiyalari asosida likvidlik talablarini bashorat qilish uchun AI-ga asoslangan echimlardan foydalaning, bu esa banklarga likvidlik pozitsiyalarini mos ravishda moslashtirishga yordam beradi.

- Shaffoflik uchun Blockchain: pul oqimlarini yanada shaffof va samarali boshqarish uchun, ayniqsa transchegaraviy operatsiyalarda blockchain texnologiyasini o'rganing.

Favqulodda Moliyalashtirish Rejalarini Ishlab Chiqish (CFPs)

- Favqulodda likvidlik strategiyalari: moliyaviy qiyinchilik paytida favqulodda likvidlikka kirish bosqichlarini belgilaydigan Cfplarni ishlab chiqish va qo'llab-

quvvatlash.

- Normativ muvofiqlashtirish: so'nggi chora-tadbirlarning qarz beruvchisi kabi favqulodda likvidlikni qo'llab-quvvatlash imkoniyatini ta'minlash uchun Markaziy banklar va regulyatorlar bilan ishlash.

Likvidlik xavfini xedjlash bilan boshqarish

- Hosilaviy vositalar: foiz stavkalari o'zgarishi yoki global operatsiyalarda valyuta tavakkalchiligi bilan bog'liq likvidlik xavfidan himoyalani uchun foiz stavkalari svoplari va forvard shartnomalari kabi hosilalardan foydalaning.

Stsenariylarni tahlil qilish va Favqulodda vaziyatlarni rejalashtirish

- Stsenariyni rejalashtirish: likvidlik xavfining turli stsenariylarini, shu jumladan bozor shoklari, foiz stavkalarining o'zgarishi va mijozlarni olib qo'yish xatti-harakatlarini "nima bo'lsa" tahlilini o'tkazish.

- Kapital zaxirasini o'zgartirish: inqiroz paytida etarli likvidlikni ta'minlash uchun stress-test natijalari asosida kapital zaxiralarini Sozlash.

Tijorat banklarida likvidlik xavfini boshqarishni takomillashtirish proaktiv, ko'p qatlamli yondashuvni talab qiladi. Ilg'or texnologiyalarni qo'llash, boshqaruv tuzilmalarini takomillashtirish va strategiyalarni doimiy ravishda sinab ko'rish va sozlash orqali banklar normal va stressli bozor sharoitida o'z majburiyatlarini bajarish uchun zarur likvidlikka ega bo'lishlarini ta'minlashlari mumkin. Tartibga rioya qilish, samarali ichki siyosat bilan birgalikda, likvidlik xavfini kamaytirishda ham muhim rol o'ynaydi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, Bazel III kabi me'yoriy asoslar likvidlik xavfini boshqarishni kuchaytirgan bo'lsa-da, takomillashtirish uchun hali ham joylar mavjud. Asosiy topilmalardan biri ilg'or ma'lumotlar tahlili va raqamli innovatsiyalarni likvidlik xavfini boshqarish amaliyotiga integratsiyalashning muhimligidir. Sun'iy intellekt (AI) va mashinani o'rganish (ML) kabi texnologiyalar Real vaqt rejimida likvidlikni kuzatish va xavflarni bashoratli tahlil qilish uchun ishlatilishi mumkin, bu esa banklarga paydo bo'layotgan likvidlik bosimiga tezroq javob berishga imkon beradi.

Yana bir muhim jihat-banklarning likvidlik buferlariga dinamik yondashuvni ta'minlash zarurati. Likvidlik tamponlari qisqa muddatli zarbalarni yutish uchun zarur bo'lsa-da, ularni saqlash qimmatga tushishi mumkin, ayniqsa kichik muassasalar uchun. Banklar likvidlik portfellarini optimallashtirishni, likvidlik ehtiyojlarini rentabellik maqsadlari bilan muvozanatlashni o'rganishlari kerak.

Xulosa

Ushbu tadqiqot tijorat banklarida likvidlik xavfini boshqarishning muhimligini ta'kidlaydi. Quyidagi tavsiyalar xatarlarni boshqarish amaliyotini yanada kuchaytirishi mumkin:

Raqamli imkoniyatlarni oshirish: banklar AI va ML tomonidan boshqariladigan likvidlikni kuzatish tizimlariga sarmoya kiritishlari kerak, bu esa Real vaqtda tahlil qilish va stress davrida tezroq qaror qabul qilish imkonini beradi.

Likvidlik buferlarini optimallashtirish: tijorat banklari likvidlikning barqarorligini kapital qiymati bilan muvozanatlashtirib, optimal likvidlik bufer o'lchamlarini aniqlash uchun yanada murakkab modellarni ishlab chiqishlari kerak.

Muntazam Stress testi: Stress testi doimiy jarayon bo'lishi kerak, eng so'nggi

bozor sharoitlari va potentsial tizimli xavflarni aks ettirish uchun stsenariylar tez-tez yangilanadi.

Normativ hamkorlikni kuchaytirish: banklar likvidlik standartlarini moslashtirish va likvidlik xavfi to'g'risidagi hisobotning shaffofligini oshirish uchun regulyatorlar bilan yaqin hamkorlik qilishlari kerak.

Ushbu tavsiyalarni qabul qilish orqali tijorat banklari likvidlik risklarini boshqarish tizimini takomillashtirib, moliyaviy barqarorlik va kelajakdagi bozor buzilishlariga qarshi barqarorlikni ta'minlashi mumkin.

Adabiyotlar.

1. Berdiyarov B. (2020) Impact of the monetary policy of the central bank on the banking system liquidity. International Journal of Economics, Business and Management Research. www.ijebmr.com, Volume 4, Issue 1, ISSN 2456-7760.
2. Nizom (2015) □Tijorat banklarining likvidligini boshqarishga qo□yiladigan talablar to'g'risida"gi № 2709;
3. Нургалиева А. (2016), "Политика управления риском ликвидности в банках второго уровня РК", №6 научный журнал "Универсум: экономика и юриспруденция"
4. Onoshko O. Yu. (ed.). Bankovskii menedzhment [Banking Management]. Irkutsk, Baikal State University Economics and Law Publ., 2009. 355 p.
5. Vinogradov A. V., Kuznetsov K. B., Shimanovsky K. V. Complex of models for stress-testing the Russian banking sector. Den□gi i kredit = Money and Credit, 2011, no. 3, pp. 29□33. (In Russian).
6. Zhilan O. D., Sokolova E. B. On issue of assessment methods for commercial bank liquidity. Finansovo-kreditnaya sistema regiona: perspektivy razvitiya [Regional finance and credit system: development prospects]. Irkutsk, Baikal State University of Economics and Law Publ., 2013, pp. 131□138. (In Russian).
7. Pashkov R. V. Measures of bank liquidity recovery. Bukhgalteriya i banki = Accounting and Banks, 2014, no. 12, pp. 52□57. (In Russian).